

a Nap reinkarnációja. Korabeli címén a Nap fia. Az utód halála esetén a Nap vándorlelke rászáll madár képében a kiválasztott újabb utódra. A felfogás funkcionálisan nem tartja fontosnak az egymást követő reinkarnációk vérségi kapcsolatát. Rátermettség alapján választották ki az utódokat. A vérségi alapon folytatódó dinasztiák csak hatalmi spekulációk segítségével alakultak. A Naptól fehér sólyom által származtatott magyar királyok többségéről, a dinasztia egyes tagjairól, sőt a kor-

mányzói méltóságot elnyert Hunyadiról is feljegyezték a krónikások, hogy Fehér mellék - vagy méltóságnevet viseltek Fehérváron székeltek.

### Kapcsolódó irodalom

Kálti Márk Képes Krónikája f. Geréb L. 1978  
Kézai Simon... krónikája f. Szabó K. 1862  
Anonymus: Gesta Hungarorum f. Szabó K. 1975  
Mészöly Gedeon: Népünk és nyelvünk 1982  
Pintye Mihály: A kölcsönadott magyar mitológia  
Ősi Gyökér 2004. 3. sz.

## KOMLÓSSY ZSUZSANNA

### Ősi magyar természetgyógyászati hagyományok egy XIII. századi kódex nyomán

„Aztán felkötöztek engem a kis hegyilóra, s már vittek is, kantáron vezetve a lovat, nem le a völgybe, ahogy illett volna, hanem neki a hegynek. Fekete hegynek nevezik a sztánaiak a hegyet, ahova vittek. Alighanem azért, mert szénégetők lakoztak odafönt. Egy Boldizsár nevezetű vénemberhez vittek, akit csodatevőnek nevezett a nép. Mindössze arra emlékszem, ...hogyan egy öregember fölém hajolt és megkérdezte:

- Mit tudsz Istenről, gyerek?

S én meg kinyögtem, nehezen mozduló nyelvvel:

- Ő teremtette a világot...!

- Színigazat mondtál, s ehhez tartsd magad, felelte az ismeretlen szakállas vénember, s megtoldotta egy második kérdéssel: - Ha Istennel lennél, teremtenél-e mérget?

Azt mondják akik ott voltak, hogy erre csak megráztam a fejemet, mert beszélni már nem tudtam többé. ...

- Az Úr se teremtett ilyesmit. De az emberek buták s nem hiszik el, amikor mondom. Na. Amit Isten nem teremtett, annak nem lehet hatalma fölötted, 'sze tán Isten gyermeke vagy. Teszünk egy kis cibereát a marások helyére, hadd menjen ki belőlük a hőség s rendben le-szel, mielőtt hármát szól a fűrj. „

(WASS, A. 2002: 98-99)

Ősi magyar természetgyógyászati hagyományok után kutatva azért idéztem először Wass Albert Hagyaték című regényéből, mert nagyon jól

megragadható a fenti rövid részlet alapján ennek a hagyománynak néhány pontos és fontos mozzanata. Wass Albert a vele 1921 nyarán, Sztánán, a Kalotaszeg csücskén megesett, majdnem halálos kimenetelű kígyómarás és az abból való - táltos<sup>1</sup>

<sup>1</sup> Táltos vagy mágus – mindkét kifejezés használatos. Czuczor - Fogarasi A magyar nyelv szótárában a következőket írja: "1) A Bécsi codex írója a magus szó értelmében használja: "Parancsolá kedég király, hogy egybe hivattatnák az oltáron nézők, és a táltosok." (magi) "Tudakozik illem nemő igét minden oltáron nézőtől, és táltostól" Dániel II. fej. 2) Molnár Albert így értelmezi: "Tátos: Proteus, vertumnus, magus, praestigiator." 3) Szabó Dávidnál ezt olvassuk: "Tátos: változó, tündér. Tátosló vagy gyermek." Faludinál is előjön: tátosparipa. 4) A Tájsszótárban: "Tátos, tündér, rémkép a mesék országából, garabonciás diák. Balaton melléki szó. Horváth Zsigmond." Ami ezután jön: "Az ősmagyaroknál még pogány hitükben ilyek voltak a papok. stb. (Matics)", csak vélemény. 5) A mai népmesékben általában jelent csodás születésű, és erejű, bűbajos, különféle alakot ölthető, titoktudó embert, sőt állatot is, különösen lovat, bikát. A tátos ember (valamint a ló is) foggal születik. S rendszerint komoly, gondolkodó, szomorú; neki meg kell valamely bikával vívnia, mely alkalommal ő is bikává lesz, s ha a bikát legyőzte, el kell vándorolni, és tátos lovat venni. A tátos ló sovány, kóros, ronda, de csak addig, míg a tátos ember meg nem veszi, ki ha ráül, mint a gondolat, oly sebesen repül vele. A tátoson nem fog semmi fegyver. A karácsony éjén született gyermekek tátosok. A tátos ember tudja, hol van a kincs elrejtve, de nem szabad hozzányúlania stb. stb... 5) Átv. ért. képes kifejezéssel jelent a nép nyelvében tüzes vérű, szilaj, sebes nyargalású paripát, milyen a néphit szerint a tátos ló." (CZUCZOR, G.-FOGARASI, J. : CD ROM)

segítségével történő - csodás gyógyulás okán kezdte el gyűjteni könyvtárakban a magyar táltos hagyományok nyomait. Ebben a regényében az 1000-es évektől napjainkig a táltos gyógyítók történetén keresztül követi nyomon Erdély történetét.

Most, hogy a regény sorait újra olvasva tanúi lehettünk a még 1921-ben is élő hagyománynak, nézzük meg, hogy ez a táltos gyógyító hagyomány hogyan jelentkezik a történelmi forrásban. S itt nem véletlenül használok egyes számot, mert eddig csak egy olyan kódexről tudunk - és ez a Kassai Kódex - ami a középkori magyar inkvizíciós perek kapcsán betekintést enged a táltos gyógyítók magyarországi működésébe. Sajnos, a mai napig nem nyert létjogosultságot a XIII. századi Kassai Kódex ún. „hivatalos történelmi forrásként”, mondván, hogy a rendelkezésre álló anyag csak másolat.

Az eredeti kódex középkori másolata valóban elpusztult 1945-ben, Kassa orosz megszállásakor. Madarász István megyés püspök kérte fel Fehér Mátyás Jenőt 1942-ben a kassai dóm-plébánia kódex és ősnymtatvány leltárának elkészítésére. A leltározás során talált rá a Collectio Dominicana nevű anyagra, amelyben az első bejegyzés 1227-ből származik. Még az oroszok bevonulása előtt kezdte el módszeresen lemásolni és lefényképezni a kódexet egy rendtársával együtt, így munkájuknak köszönhetően maradt meg ez a maga nemében egyedülálló és nagyon fontos forrás. Kassa megszállásakor Bodrogszerdahelyre, innen pedig a budapesti domonkos kolostorba került a másolat. Amikor Fehér Mátyás Jenő először Sopronba, majd külföldre menekült, csak részletekben tudták utána küldeni a jegyzeteit. (BAKAY, K. 1999)

Az 1967 és 1968-as amerikai kiadás után, itthon 1999-ben jelenhetett meg Fehér Mátyás Jenő: A középkori magyar inkvizíció című műve Bakay Kornél régész-történész előszavával. Nem tehetjük meg, hogy nem vesszük számba ezt a másodlagos történelmi forrást, annak unikum volta miatt. Alapos történelmi kutatásokat folytató, domonkos rendtörténész által lejegyzett forrásról van szó. Fehér Mátyás Jenő számos más történelmi munka megírásával is bizonyította hozzáértését. Nem beszélve arról, ha kétségbe vonjuk a Kassai Kódex forrásértékének hitelességét, akkor más történelmi forrásunkat sem vehetnénk számításba. Megemlítem itt Kézai Simon: A magyarok cselekedetei című munkáját, amely eredeti formában

nem, hanem szintén csak többszöri másolat útján maradt fenn az utókor számára. (KÉZAI, S. 2004: 155) Azt tartom követendő módszernek, hogy a forrásban szereplő tények és adatok vizsgálata után, ha azok egybe vágnak a néphagyományból, legendákból eredő, topográfiai, nyelvészeti, néprajzi, történelmi és egyéb forrásból származó ismereteinkkel, akkor el kell fogadjuk a kódex forrásértékét is.

Bakay Kornél régész-történész azon a véleményen van, hogy alapos tudományos vizsgálat alá kellene venni a kódex-másolatot, nem pedig elhallgatni annak létét. (BAKAY, K. 1999)

Annyi mindenesetre elmondható, hogy a magyarországi inkvizíciós perek egyedülálló módon zajlottak le. Hogy megértsük miért, nézzük meg, hogy milyen események történnék ekkor - néhány évvel a kódex első bejegyzése előtt - III. Ince pápasága alatt. 1215. november 11-30. között a pápa összehívja a IV. lateráni zsinatot. "Az egyetemes zsinat 70 kánont alkotott, főleg az egyházi élet reformjáról, a hit, az egyházi jog és az egyházi fegyelem kérdéseiről, a szentmiséről, a búcsúkról. Kimondták az új szerzetesrendek alakításának tilalmát is. Rendelkeztek a Balkánon, Észak-Itáliában és Dél-Franciaországban terjedő eretnekségek, a bogumilok, a patarénusok, az albigenek és a valdensek elleni harcról. Az eretnekek elleni keresztes háború támogatása mellett a 3. kánonban törvényerőre emelték az inkvizíciót elrendelő pápai intézkedéseket. Az eretnekek elleni harc képezte a középkori pápaság egyik alapvető feladatát, hiszen azok az egyház egységét is veszélyeztették." (GERGELY, J. 1999: 89) A kor több európai országában a keletről terjedő, manicheus<sup>2</sup>

<sup>2</sup> Az Új Idők Lexikonában a következő található az Ekbatában, perzsa mágus családban született Mani tanairól elnevezett vallásról "...gnosztikus tanrendszer. Zoroaszter vallását akarta reformálni;...E szerint a két örök őselv, a fény és a sötétség, harchan áll öröktől fogva; az ősember fényből állott, de belőle a sötétség egy részt elrabolt és az anyagba zárta: így jött létre a most élő ember. A fény kiszabadítására jött el látszólagos testben Jézus; a megváltás az anyagtól való szabadulásban áll. Ezért a tökéleteseknek tartózkodniuk kell a hústól, szesztől, az állatok és növények pusztításától, le kell mondani a föld javairól és a házasságról. Mani elvetette az egész Ószövetségi szentírást és az Újszövetség nagy részét....(Szent Ágoston sokáig hívük volt). A vallás Iránból Szíriába, Afrikába, Rómába is elszivárgott. Több középkori szektában a M. újjáéledt (albigensek, katarok). " (ÚJ IDŐK LEXIKONA, XVIII. kötet, 1938: 4404)

gyökerekre visszavezethető eretnek mozgalmak visszaszorítása és a katolikus vallás hegemoniájának megerősítése volt tehát az inkvizíciós perek valódi célja. A Kárpát-medencében, az akkori Magyarország területén zajló perek sajátossága az volt, hogy kimondottan a táltosok ellen irányult és végül nem végződtek máglyahalállal, mint általában történt ez Európában. Mindössze két végzetes kimenetű esetet említenek a jegyzőkönyvek; az egyik a sárospataki, a másik a kalocsai táltos lázadás volt. A sárospataki lázadás esetében az elítéltek homlokára a kereszt jelét sütötték, vagyonukat elkobozták, hét határból elűzték őket. A kalocsai perben 50 táltost felakasztottak. De ezek az esetek nem is kimondottan a gyógyításról szóltak. Általában elmondható, hogy a legsúlyosabb büntetés „csak” a táltosok elűzése, gyógyító botjaik elkobzása volt. A gyógyító botoknak fontos szerepük volt. Ezek egyszerű fa- vagy nyílvevesszőből készültek, és valószínűleg ezekre rótták fel rovásiárral az évszázados gyógynövényrecepteket és a betegségdémonok neveit. A megidézett tanúk vallomásának köszönhetően, akik mindig kiálltak gyógyító táltosaik mellett, általában nem voltak véres vonzatai a magyarországi inkvizíciós pereknek. Ennek oka valószínűleg az lehetett, hogy a gyógyító táltosok ténylegesen a szegényekért munkálkodtak. Ez az ingyenes, a népért való gyógyító tevékenység a kor párizsi és olasz egyetemien<sup>3</sup> végzett hivatásos orvosainak nem tetszett, mivel riválisnak tekintették őket. Sőt mi több, amiatt sem bántották az inkvizítorok a táltosokat, mert olyan eseteket gyógyítottak, amiről az orvosok már lemondtak, mert betegüknél nem tudták előidézni a gyógyulást. Így érthető, hogy a vallomást tévők hálásan emlékeztek meg igaz gyógyítóikról. Ahol betegség ütötte fel a fejét, a táltosok mindig megjelentek, és mindig ingyen gyógyítottak, „Isten szerelméért”. Előfordult, hogy néha elfogadtak egy kis élelmet vagy szállást. Egy hajdankori ma-

---

Megjegyzem, hogy nem látszólagos, hanem látszó testben jön el Jézus. Mani halálának emlékezetére tartották legnagyobb ünnepüket, a Béma ünnepet. A szent vacsora résztvevői magas fénytartalmú gyümölcsöket; szőlőt, dinnyét valamint kenyeret fogyasztottak. (TÓTH, T. 2002)

<sup>3</sup> Az egyik egyetemnek - Bologna - magyar vonatkozásai is vannak. 1216-ban - ugyan nem orvos - de két tekintélyes kanonista tanít itt, két Hungarus, az egyik rektori minőségben, Paulus, a másik Damasus. (FEHÉR, M. J. 1999)

gas kultúra hozadéka volt gyógyító képességük.<sup>4</sup> Ha mindennapi tevékenységüket vizsgáljuk; erdőjárók, makkoltatók, szénégetők, pásztorok voltak. Tudásuk apáról fiúra szállt, születéssel lettek táltosok vagy valamelyik táltos gyógyító segédjeként tanultak gyógyítani.

A kódex tanúsága szerint 56 pert folytattak le a nagy Magyarország különböző településein gyógyító táltosok ügyében.

Vegyük most számba a peranyagok alapján a táltosok gyógyító tevékenységének fajtáit. Előzetesen szeretném leszögezni annak fontosságát, hogy a táltosok gyógyításainak egyik alapkritériuma az Istenben való hit megléte és a gyógyítóban való feltétlen bizalom volt. Csak abban az esetben vállalták el a beteg gyógyítását, ha annak hitéről meggyőződtek. A következő fontos mozzanat, amiről a jegyzőkönyvek beszélnek az, amikor a gyógyítás megkezdésekor a táltos és segéde szinte ráhangolódtak a gyógyításra. Énekeltek és egyéb technikákat is alkalmaztak a gyógyító légkör megteremtéséhez. Már kezdünk valamit megsejteni annak a tudásnak mindent átfogó jellegéből, ami a táltos hagyományokban tükröződik. Nyelvünkben megmaradt a táltosok személyéhez kapcsolódva annak a kifejezése, amikor valaki saját adottságait meghaladva rendkívüli teljesítményt nyújt. Ezt az állapotot a következő szóval fejezzük ki: *"Megtáltosodott"*.

A gyógyítás bevezető szakasza lelki ráhangolódással - mai szóhasználattal úgy mondanánk, hogy meditációs vagy révült, révülékes állapotba kerüléssel - kezdődött. A mágusok, magik, - mert a peranyagokban ezeket a kifejezéseket is használják - a testi betegségeket gyógyították, de a lélek és a szellem tisztítása, felemelése Istenhez, elsőrendű, alapvető szerepet játszott a gyógyítás

---

<sup>4</sup> Fehér a következőt írja im. Függelékében a mágus és sámán kultúráról: "a *magus* a káldus papi nemzedék vagy osztály keretében szakrális cselekményeket, gyógyításokat, jóslást és írástudást jelesül művelő tagja volt, de időben még messzebbre nyúlik vissza a *sámán* szerepe, a Shamas szumér Napisten szolgáinak tisztségviselő neve. Mindkét név ősi, mezopotámiai eredete egyre valószínűbbé teszi a hipotézis helyességét hogy az elszíntelenedett ősi magyar mitológia gyökerei, a káldok nemzetségének Van-tó környéki műveltségéből táplálkoztak, amely viszont már szumir örökségnek bizonyul." (FEHÉR, M. J. 1999: 481) Ezzel szemben Pap Gábor megfogalmazza az ún. szumér örökség másodlagosságát, illetve a két kultúra (magyar és szumér) közös tövűségét. (PAP G. előadása 2004)

folyamatában. Ehhez alkalmaztak „ráolvasásokat”, vontatott, litániaszerű recitálásokat, kezdetleges zenei eszközök kíséretének segítségével. A hatás érvényesülésében biztos, hogy szerepet játszott a zene rezgés természete is. Valószínű, hogy ebből a korból ered az a gyerekdal - amelyet mai napig énekelnek gyermekeink:

*„Gólya, gólya, gilice,  
Mitől véres a lábad,  
Török gyerek megvágta,  
Magyar gyerek gyógyítja,  
Sípbal, dobbal, nádi<sup>5</sup> hegedűvel.”*

Igen, biztos, hogy a táltosok eszköztárában szerepelt a síp, dob, nádi hegedű is. A napokban különleges bizonyítékát találtam annak, hogy a zenével gyógyító táltosok ugyanúgy működnek a góbi sivatagi mongolok között napjainkban, mint hazánkban egykor működhettek. 2005. december 5-én 21<sup>00</sup> perckor közvetítették az M2-es csatornán azt a 2003-ban készült német-mongol dokumentumfilmet<sup>6</sup>, aminek a címe: A pityergő teve története. A nomád, tevetartó család a kisteve megszületését várta, de a nehéz, elhúzódó, első szülés után a teveanya nem akarja elfogadni és szoptatni kicsinyét. Ekkor a családfő úgy dönt, hogy elhívna hozzá egy hegedűst. Érdekes volt megfigyelni magát a hegedűt is: téglalapformájú, a vége faragott lófejformában végződött. És úgy látszik ez nem véletlen, hiszen a magyar táltosnak is táltosló a segítője népmeséinkben. Ez a táltosló lehetett megfaragva a nomád gyógyító hegedűjén. Míg a gyógyító játszott a hangszeren, addig a gazdasszony simogatta az anyateve nyakát és énekelte. S egyszer csak a teve szeméből elkezdtek potyogni a könnyek. Ekkor már hagyta, hogy kicsinye szophasson. A gyógyító a következőket

<sup>5</sup> Itt mondok köszönetet Hervay Tamásnak, hogy felhívta figyelmemet a nádi szó ősi, szanszkrit értelmére, mely ideget, az idegrendszer hajszál csővezetékét jelenti. Ez kapcsolódik ilyenformán a magyar nyelv nád szavához, ami viszont üreges szerkezetű növényt jelent. Tehát a nádi hegedű valószínűleg valamilyen ideggel ellátott vonós hangszer volt.

<sup>6</sup> Die Geshichte vom weinenden Kamel, 2003, rendező: Luigi Falorni, Byambasuren Davaa, forgatókönyvíró: L. Falorni, B. Davaa, operatőr: Luigi Falorni, zene: Marcel Leniz, Marc RiedingerChoigiw Sangidorj, producer: Tobias Siebert, Natalie Lambsdorff, Evi Stangassinger, vágó: Anja Pohl, szereplők: Janchiv Ayurzana, Chimed Ohin

mondta: "Most már megnyílt a lelke a szeretetre". Megdöböntő képsorok voltak ezek s bennem óhatatlanul felidéztek, amit táltosaink gyógyító szokásairól, a zene gyógyító erejéről s magáról a "nádi hegedűről" próbáltam az előbbieken felvázolni.

A gyógyítás következő mozzanata a környezet megtisztítása volt. Ennek kapcsán a házsarkokban, szögletekben és a ház körül is lármát csaptak, hogy a gonoszt, betegségdémonokat - ami hitük szerint a betegséget okozza - elűzzék. Nemcsak lármát csaptak a gonosz elűzésére, hanem a sarkokat vízzel - ami tisztaság jelképe - meghintették. A magyar népnek külön szava volt a gyógyítást körülvevő ördögűzési technikákra: „sigér”. Ez a szó kifejezte azt, hogy gyógyítók a gonosz eltávolításával gyógyítottak és ezért volt szükség a gyógyítás során a sok tisztálkodási szertartásra. A ház és a ház sarkainak megtisztítása után magát a beteget is megmosdatták. A táltos gyógyítók gondolkodását jól érzékelteti az a magyar közmondás, ami nem véletlenül maradt fenn évszázadok múltán is a köztudatban: „Tisztaság fél egészség”.

Azután hogy meggyőződtek a beteg hitéről, ráhangolódtak a gyógyításra, megtisztították a környezetüket és a beteget, következett a tényleges gyógyítás. Vegyük most sorra ezeket a gyógyítási módokat, úgy, ahogy az inkvizíciós jegyzőkönyvekben szerepelnek.

- Diagnózis felállítása: beteg ütőérének megtapintásával, lázméréssel, szívhangok meghallgatásával, torokvizsgálattal, szem szivárványhártyájának vizsgálatával, vizelet-ürülékvizsgálattal.
- Reumatikus betegségek:
  - a. hevített kövek vízbe való bedobálásával, a felszálló forró gőz gyógyító erejének hasznosításával;
  - b. gőzölés után „szénapakolás”-al;
  - c. vizespakolásokkal, zuhanyokkal.
- Szembajok gyógyítása: hályoglevétellel, a szem szivárványhártyájának vizsgálatával.
- Felfúvódás ellen: faszénezen szűrt víz itatása.
- Fejgörcsök kezelése.
- Folyóba esett fiú megmentése: "új lelket öntött belé".
- Pókós lovak, felfúvódott állatok gyógyítása.
- Külön eljárás volt arra, hogy a tehén több tejet adjon: a tehén alfelébe "flautá"-val fújtak.
- Szülés levezetése. A szülő asszonyt a küszöbre

ültették (analógiák néphagyományunkkal) és "Szent Bábá"-t hívták segítségül. Vérfolyásos asszony meggyógyítása.

- Súlyos vesebetegség, vesekő gyógyítása.
- Gyomorgyengeség gyógyítása. Véres kólikában szenvedő kicsi gyermeket hánytatással kezeltek.
- Gutaitött, járnai nem tudó beteg meggyógyítása.
- Szent Illés bajából betegek és lovak kigyógyítása.
- Szent Lázár nyavalyájának (lepra) kenőcsökkel való gyógyítása.
- Szent Vitus táncának (epilepszia) gyógyítása.
- Rosszul forrott sípcsont újra eltörése, sínbe tétele.
- Beteg kutya harapását megtüzesített késsel kímetszették.
- Gyerekgyógyítást végeztek kézrátétellel.
- Ördögűzés.
- Értettek az "aqua vitae", a pálinka előállításához.
- Sebészeti beavatkozások: érvágás, kelevények, daganatok felvágása. Nyílvessző eltávolítása. A műtéti beavatkozásokat úgy végezték, hogy egy fehér lepellel letakarták a beteget, amelyen egy luk volt a műtendő terület felett. Ez nagyon korai előképe a modern műtéti eljárásoknak. Már a honfoglalás kori sírok tanúsága szerint is végeztek a magyarok koponyaműtéteket. A nagy számban előkerült trepanált koponya leletek azt mutatják, hogy a műtét alanyai túléltek azokat a bonyolult műtéteket - amelyeket mai kórházi körülmények között komoly technikai felszereléssel végeznek csak.
- Egyéb, nem gyógyító eljárásként varázsvesszővel megtalálják az elapadt forrásokat.
- Betegségdémonok nevei a jegyzőkönyvekben:  
 „Qorság”<sup>7</sup> (Kórság szavunk a korábban említett szótár szerint nyavalyatorést jelent.)  
 „Yuz” fülbaj okozója. Ellene tetőrózsa húsos leveleinek kipréselt levét csepegtették a fülbe.  
 „Purke” nevű bőrbetegség, vagy égési sérülés, amit gúnárzsírral kezeltek.  
 „Zamog” (cammog) nevű betegség, öregek betegsége.  
 „Suklan” nevű betegség. Terhes asszonyok

szédülése.

„Niéva” az abortusz neve.

„Arta”. Gondoljunk itt ártány<sup>8</sup> nevű ősi szavunkra.

A feltárt forrás alapján - röviden áttekintve - ennyit tudhattunk meg a középkori kódexből a táltosok gyógyítási eljárásaira vonatkozólag. A táltosok rendjének több fokozata is volt. A táltosok vagy "mágusok, magócok", nemcsak gyógyítók, orvosok, vagyis "arbisok", hanem regösök, igricek, vándorzenészek, vagyis "harisok, harsányok", pásztoemberek, juhászok, vagyis "bácsok", erdei emberek, vagyis "boksák" és látnokok, istennéző jóspapok, varázslók, vagyis "varasolók, barusok" is voltak egy személyben. Papi teendőikhez tartozott az ünnepek megtartása. A Zala megyei Szent Györgyfalva táltosát, Degesdet azzal vádolták többek között, hogy püspök módjára öltözött, süveget viselt, madártollas ruhában szertartást végzett. De az ifjúság ősi ceremóniákkal való megismertetése, a házasság előtti, a halotti szertartások elvégzése, rovásírás és az ősi regék, mesék, dalok tanítása is a mágus tiszte volt. Hagyományosan ők végezték a lóáldozat szertartását, valamint a kerecsen sólymok megáldását-röptetését a téli napfordulón. Ez utóbbi ünnep a keresztény egyház karácsonyával esik egy időbe.

Elmondható, hogy a táltosok mindent átfogó tudásukkal a falu hagyományőrzői, költői, gyógyítói, nevelői, erdőgazdászai, pásztorai, juhászai, papjai voltak egy személyben. Értettek ahhoz, hogy a szomorkodókat felvidítsák és felkeltsék az emberek vidámságát. Ismerték a csillagok járását, madarak röptéből és hangjából tudtak jósolni. Gondoljunk csak Attila király történetére a gólyákkal. Aquileia ostromára készülődvén erről a következőképpen ír a Képes Krónika: "Történt egy napon, hogy midőn körüljárta a várost sok varázsló kíséretében, akikben hite sugalmazására nagyon bízott, egy gólyát pillantott meg, amint felszállt a tengerről egy palota tornyára, ahol fészke volt. Akkor a csőrébe vette egyik fiókáját, és a tenger nádasába vitte. Azután visszatért és fész-

<sup>7</sup> Az idézőjeles átírások magyar kifejezések a periratban, amelyek a kor szokása szerint a latin nyelvű megfogalmazás miatt maradtak fenn ilyen átírásban a kódexben. De még így is átsüt rajtuk a magyar eredet.

<sup>8</sup> Czuczor-Fogarasi szerzőpáros A magyar nyelv szótárában az alábbiakat írja ártány címszó alatt: "kiherélt kandisznó. Néhutt így nevezik az emsét is, melynek görgőjét kimetszették. Gyöke a metszésre, szúrásra vonatkozó *ár*, melyből lett: *árt* = metsz, herél (=írt, ort) s a rokon *ür*, melyből a herélt kos neve: *ürü*,..."(CZUCZOR, G. - FOGARASI, J. CD ROM)

kével együtt a többi fiókait is átvitte. Ennek látára Atyla király összehívta katonáit, és így szólt hozzájuk: *"Nézzetek oda, társak, ez a gólya a jövődöt jelzi, érzi, hogy leromboljuk a várost, menekül, hogy ne pusztuljon el a polgárokkal együtt"* (Képes Krónika, 2003: 54) Tehát már Attila király idejében is lehettek olyan varázslók, látnokok, táltosok, akiknek a tanácsát az uralkodó kikérte, akiknek hallgatott a szavára. Ez csak úgy lehetséges, ha feltesszük egy egykori ősi, magas kultúra és tudás meglétét, melynek a mágusok tudói és átadói voltak. Tették a dolgukat a szegényekért, ingyen gyógyítottak "Isten szerelméért". Wass Albert személyes élménye alapján tudjuk, hogy 1921-ben még volt ilyen gyógyító ember és Erdély hegyei között az ősi hagyomány talán utolsó tanúja még gyakorolta tudását. Jó lenne, ha elmondhatnánk, hogy ma is vannak a szó igazi értelmében vett táltosaink. Akik, úgy mint egykor, teszik amit kell. Gyógyítják a betegeket, megőrzik és továbbviszik ősi hagyományainkat, szertartásainkat, regéinket, meséinket, dalainkat. Talán ma is van közöttünk néhány magóc, mágus, tátos...

Amikor idáig jutottam a táltos hagyományok kutatásában, felvetődött bennem a kérdés, hogy miért nem került említés a jegyzőkönyvekben arról, hogy a gyógyítást Jézus nevében végzik? Az inkvizíciós perek idején már több mint 200 éve keresztény államként működött országunk. A magyar Szent Koronán - melyet legkésőbb 1000-ból datálnak - Jézus és a két gyógyító szent; Damján és Kozma is szerepelnek, tehát már az ő ábrázolásuk is azt sugallná, hogy a jézusi hagyományok szerepet kapjanak a magyar gyógyító hagyományban. De a peranyagok tanúsága szerint mégsem így van. Mindig csak arról tesznek említést, hogy "Isten szerelméért" gyógyítottak. A két dolog tudniillik nem ugyanazt jelenti számunkra. Előbbi esetben "Isten szerelméért" gyógyítottak, és egyéb olyan - a késői útókor által - pogánynak nevezett szertartásokkal kísérték a gyógyítást, amit ma úgy hívunk, hogy táltos gyógyítás, de nem Jézus nevében. Utóbbi esetben pedig, a katolikus kultúrkör hagyományának továbbéléséről lenne szó. Szeretnék itt visszautalni arra, amit az ősi mágusok kultúrájáról írt Fehér M. Jenő a mezopotámiai gyökereket kutatva. Igazat kell adnom neki abban, hogy táltos hagyományaink valószínűleg sokkal régebbi eredetűek, közülük van a mezopotámiai

kultúrához, de nem közvetlen átvételről, hanem azonos gyökerek meglétéről lehet szó. Ne keverjük össze a mezopotámiai gyökerű shamas isten papjai által közvetített tudást, a XVIII. századi sámánizmus továbbélésével az ural-altaji népek körében, mely a tibeti lámaizmus közvetítésével jutott el oda<sup>9</sup>.

A magyarországi táltos inkvizíciós perek tanulmányozása kapcsán úgy gondolom, hogy a mi népünknek mind a más térből és más időből eredeztethető táltos/mágus gyógyító hagyományokat, mind pedig a Szent Korona által közvetített jézusi, damjáni, kozmai gyógyítást - Isten akarata okán - lelkünk és nemzeti történelmünk részévé kellett integrálnunk. Valahogy úgy működhet ez, mint egy holografikus kép, vagy egy különlegesen szépen csiszolt gyémántdarab, ami csak akkor mutatkozik meg igazi pompájában, amikor minden oldalról alaposan megvizsgáljuk. Nagyobb történelmi távlatból tekintve, ezért kellett, hogy elszenvedjék a táltosok üldöztetésüket - és ők vállalták is ezt a sorsot tudatosan. Azt, hogy ez a vállalás tudatos volt, arra az alábbi részletet szeretném idézni Ithe mágus peréből, mely a sümegei várban zajlott. Kezel László tanú az inkvizíció során az alábbiakat vallja erről: *„Többször kértem Ithe mágust, hogy a sok történetet elődeink dicső tetteiről mondja el, hogy azokat örök időre leírjam, azt válaszolta, hogy Isten nem akarja hogy azok szentségtelen kezekbe kerüljenek és csak kiválasztottak emlékezetébe írja ezeket a dolgokat, így mondták neki az öregek, akiktől tanulta.”* (FEHÉR, M. J., 1999: 337) Ezért kellett szembeülniük az intézményesen kereszténnyé váló egyház üldöztetésével és meg nem értésével, amikor felvillant egy-egy gyógyítás során ősi korból eredeztethető tudásuk. Vállalniuk kellett mindezt azért, hogy az ősi regék, mesék, jelentéstartalmak, gyógyításmódok is beépülhessenek a magyar hagyományokba, és ne tűnjenek el teljesen. Mint ahogy ez így is történt, hiszen a regölés, mese-mondás, mondókázás, éneklés, népi babonák, ősi gyógyításmódok, stb. formájában fennmaradt táltos hagyományainknak egy-egy szelete.

De lehetett annak valami oka, hogy a táltosok vállalták különállásukat. Talán a kor hivatalos kereszténységének képviselői nem mind lehettek

<sup>9</sup> BAKAY, K. szíves közlése 2005. november 12-én a MBE Nagy Lajos Király Magánegyeteme előadásán.

szent emberek, ahogy ez Kezel tanú vallomásából kiderül. És ezzel nem volt szabad, hogy az ősi tudás keveredjen. Mindemellett nem kérdőjelezem meg Szent István királyunk általi térítés és a keresztény vallás felvételének szükségességét. Ez volt az a kapcsolódási pont, ahol ősi tudásunk elérhetővé vált az európai kultúra számára. Más különben nem is volna érthető Szkítiából, Dentümogyerből, Önedbelia fejedelmétől származó Emese ősanyánk álma: *"...tőle született meg Álmosnak nevezett fia. Az Álmos nevet azonban isteni közbelépés eredményeként nyerte, mivel várandós anyjának álmában égi látomás jelent meg turulmadár képében. Az reászállván, mintegy teherbe ejtette és tudomására hozta, hogy méhéből forrás fakad s hogy ágyékából dicsőséges királyok származnak majd, akik azonban nem saját földjükön fognak sokasodni..."* (ANONYMUS, 2004:12) Anonymus mintegy előre vetített képét adja A magyarok cselekedeteiben című munkájában szent Árpád-házi királyaink; Szent István, Szent Imre, Szent László és szent királyleányaink; Szent Margit, Skóciai Szent Margit, Szent Erzsébet, valamint Árpád- és Anjou-házi Szent Hedvig történelmi színpadra lépésének. Az egyik táltosperrel kapcsolatban is felmerül Árpád-házi Szent Margit neve. Rajag fia Ladomér és Boksa táltosok, akik négy beginával Békásmegyeren gyógyítottak, áldozatot mutattak be, a betegek daganatait felvágták, a műtét előtt imádságot tartottak. Tevékenységük miatt fogságra és verésre ítélték őket. Ez ügyben járt közbe Szent Margit és kérésére V. István szabadon engedi őket, és "Margit úrnő akarata" szerint megengedték további működésüket. Én fontos "fegyverténynek" tartom, hogy Árpád-házi Szent Margit kiállt a táltosok mellett. Egyrészt szentsége okán, másrészt valami más okból is, amit ma még nem látunk tisztán. De talán az idő felszínre hoz még olyan forrásokat, amelyek még jobban rávilágítanak arra, hogy honnan is eredhetett a mágusok tudása, és hogy Margit miért tartotta fontosnak, hogy közösséget vállaljon velük. Mert ennek nyomós oka lehetett. Az inkvizíciós perek között, az egyik legsúlyosabb kimenetelű sárospataki mágus lázadás kapcsán pedig Erzsébet királyné járt közben az elítéltek ügyében. A máguslázadás okán Erzsébet - V. István halála után - a még élők és leszármazottaik javára megváltoztatta az ítéletet.

Magyarságtudatóként feladatomban érzem tudatossá tenni ezeket az összefüggéseket. Semmiképpen nem szabad hagynunk ősi hagyományainkat, mint nem kívánatos gyökereket lemetszeni történelmünk fájáról.

### Irodalomjegyzék

1. ANONYMUS: A magyarok cselekedetei. In: BENDA, Gyula - BERTÉNYI, Iván - PÓTÓ, János (szerk.): [Milleniumi Magyar Történelem Források sorozat] Budapest, Osiris, 2004
2. BAKAY, Kornél: Előszó. In: FEHÉR, Mátyás Jenő: Középkori magyar inkvizíció: [Editorial Transsylvania Könyvkiadó Vállalat, Új kiadás: Gede Testvérek Bt., Budapest, 1999 ]
3. DIÓSZEGI, Vilmos: A pogány magyarok hitvilága. In: LIGETI, Lajos (szerk.): [ Kőrösi Csoma Kiskönyvtár 4 ] Budapest, Akadémiai Kiadó, 1983
4. COUÉ, Emil - LAMBERT, Fritz - LEON, Emile: Elméd gyógyító hatalma - Önszugesztio és szugesztio. Édition Hongroise, Emil Coué Magyarország Egyesület, 1993
5. CZUCZOR, Gergely - FOGARASI, János: A magyar nyelv szótára, CD ROM
6. DETHLEFSEN, Thorwald - DAHLKE, Rüdiger: Út a teljességhez - A betegség jelentése és jelentősége. Budapest, Magyar Könyvklub, 1996
7. FEHÉR, Mátyás Jenő: Középkori magyar inkvizíció. Editorial Transsylvania Könyvkiadó Vállalat, Új kiadás: Gede Testvérek Bt., Budapest, 1999
8. GERGELY, Jenő: A pápaság története. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1999
9. KÉPES KRÓNKA, fordította BARSÍ, János, Nemzeti Kincseinkért Egyesület, Budapest, 2003
10. KÉZAI, Simon: A magyarok cselekedetei. In: BENDA, Gyula - BERTÉNYI, Iván - PÓTÓ, János (szerk.): [Milleniumi Magyar Történelem Források sorozat] Budapest, Osiris, 2004
11. SZILVÁSYNÉ, dr. Mazurek Magdolna: Természetgyógyászati ismeretek. Szemináriumi tananyag, 2005
12. TÓTH, Tibor: Manicheizmus. Kiadja a Zikkurat – Média Kft. Könyvkiadója, Debrecen, 2002
13. Új Idők Lexikona. XVIII. kötet. Budapest, Singer és Wolfner Irodalmi Intézet Rt. kiadása, 1938
14. WASS, Albert: Hagyaték. Pomáz, Kráter, 2002



Alsó-Fehér vármegye címere juharfából kifaragva  
(Internet)